

גיליון מספר 33 – אפריל 2015

טיפים שימושיים לכתיבה - משולחנו של צוות העברית באכסניית הלשון במכללה¹

התאהבתי בה..... בלשון העברית!

והפעם:

היה היו לפני שנים

מילים מן העברית שאבדו מהשפה²

בתקופה המכונה 'תחיית הלשון' [שנות ה-70 או ה-80 של המאה ה-19 ועד שלהי מלחמת העולם הראשונה תחילת המאה ה-20] קיננו הרצון והשאיפה להפוך את העברית לשפה מדוברת וחיה בפי כל דובריה. המחסור הרב במילים הוליד חיפוש במקורות והחייאת משמען [מילים מוחיות] או הצעות למילים חדשות, לא פעם, בהצצה אל מילים משפות קרובות כדוגמת הערבית.

לשון ימינו	הצעות
מדרכה	אבניה – הצעתו של בן יהודה; בעקבות המילה הערבית חגירה שביסודה המילה חג'ר היא אבן.
קילוגרם	תתרגרה – הצעתו של יחיאל מיכל פינס; ה'קילוגרם' מורכבת משני יסודות: קילו שמשמעה 1000, גרם לציון יחידת המשקל הידועה. הצעתו שמרה על דרך התצורה: גרה מילה עברית עתיקה שסימנה יחידה [של כסף], ה'קילו' הומר בערכן המספרי של האותיות ומכאן 1000 = תת"ר ; הצירוף הוליד – תתרגרה.
פרלמנט	בית שפתותים – כינוי עברי ל'פרלמנט' שבבסיסה מצויה המילה 'לדבר'; עגנון ביספר המדינה כינה את הכנסת בצירוף: בית שפתותים [שיש בו שמץ של זלזול]. תכונה אחרת שניתן למצוא בפרלמנט המודרני שהוא מורכב מנבחרים העם – בית הנבחרים . תכונה נוספת – החברים בו הם באי כוח העם; לכך כיוון בן יהודה והציע לכנות את הפרלמנט – בית מורשי העם .
ניטרלי	לעלן – בנויה מן האות הפותחת של כל אחת מן המילים בצירוף: לא עם ולא נגד .
להבעת תודה	לחנחן – בבסיסה הביטוי חן חן ששימש את בן יהודה, בני משפחתו וחבריו. חנחון – אמירת תודה. בימינו משמש 'להתחנחן' במשמעות שונה [מתנהג או מדבר בחן מלאכותי (מילון ההווה)].

הדבר ניכר גם בעיבודו לעברית של ספר פסיקה עממי [ספר הכוח] ליחיאל מיכל פינס. פינס חידש מילים לכל הלעז: **סמרמרת** – כוח אלקטרי; **לולבה** – מסמר אשר סיבובו מעלו או מורידו – בלשון ימינו - בורג.

¹ ד"ר עדית שר מרכזת, שיר בן-דוד

² עוזי אורנן [תשנ"ו] בספרו מילון המילים האובדות, מכנה אותן כך, 'כדי לרמוז שאין הן **אבודות**' ואם תמצאנה חן בעיני הדובר יכול הוא לשוב ולהשתמש בהן גם בימינו אנו. ואולי... תהפוכה נחלת הכלל. הדוגמות מן המילון.

להיות!! אם לחדול!!

מה גורם למילה שחודשה להיעלם או להישאר?

גם כיום אין כל ההצעות למילים חדשות [אף לא מבית היוצר של האקדמיה] ערובה להיותן שימושיות בשפה.

כדי שמילים חדשות תיקלטנה דרושה להן פרסומת, היינו שימוש נרחב בכתוב ובדיבור.

חנניה ריכמן חרז:

תחביר צברי

<p>צבר אוהב לשון קצרה. על כן הצברים "הולכים מכות", "עוברים דירה" – בלי "קונצים" יתרים.</p>	4	<p>"עובר דירה" גרוב גם-כן בדרך הקשה: על מתגרש-ומתחתן – לאמרו "עובר אשה".</p>	1
<p>שמרן שורפם בהבל-פיו – אך מי אותו שומע? נדאי, הנער עוד גרוב שמוש כל-כך קולע.</p>	5	<p>אם יתקבל אותו קצור, נשמע פה על כל שעל שיהודית עברה בחור ורות עוברת בעל.</p>	2
<p>צבר יקיש פהלכה: אם כאן "הולכים מכות" – הרי אפשר עם "חתיכה" לקת נשיקות.</p>	6	<p>אז יקבל גם דקדקן אותה נסחה זכה – ויאנח: "בנינו כאן, אבוי, עברו שפה!"</p>	3